

TEOLOŠKA IZGRADNJA BUDUĆIH SVEĆENIKA

(Prikaz instrukcije »La formation théologique des futures prêtres«)

Dr. Ante Kusić

Rektor teologije u Splitu, dr. Ante Kusić, iznio je ovaj prikaz navedene instrukcije 30. rujna tekuće godine (1976.) kao »lectio brevis« profesorima i studentima iste teologije na početku akademske godine. Zahvaljujući dru. A. Kusiću za ovaj prikaz, objavljujemo ga puni uvjerenja da će on mnoge potaknuti da pročitaju cijeli dokumenat u hrvatskom prijevodu koji je izdala KS, Zagreb 1976, u nizu »Dokumenti«, br. 51. — Nap. ur.

Smatram vrlo korisnim iznijeti našoj javnosti — osobito profesorima i studentima naših teologija — prikaz najnovije instrukcije Kongregacije za katolički odgoj. Instrukcija je objavljena u Rimu u veljači ove godine (1976.) pod naslovom »La formation théologique des futures prêtres«. Ona je vrlo otvorena suvremenoj viziji teološkog studija. Svi su odgovorni pozvani da u njezinu duhu pokušaju tražiti nove putove i nove sadržaje u svojim nastojanjima oko solidne i za danas odgovarajuće teološke izgradnje budućih svećenika. Ovdje ću skrenuti pažnju samo na neka opća načela te instrukcije koja nas sve obavezuje u savjesti.

Novi zadaci teologije

Instrukcija ističe kako se danas »teološka formacija mora suočiti s novim situacijama i novim problemima« (t. 9). Potrebno je provesti »adaptaciju teološkog jezika na novu kulturu« (t. 10), jer danas više »crkvena vjera ne nadahnjuje kulturu i običaje«, kao što je to bilo prije našeg vremena, u kojem dolazi do sve veće sekularizacije. Teološka izgradnja mora se danas izvršavati u duhu »ekumenskog dijaloga«, gdje se vjerske istine formuliraju »s više dubine, više točnosti, u formi izlaganja i izričaja što ih mogu shvatiti i naša odijeljena braća« (t. 11). Teološka izgradnja mora danas računati s novim stvarnostima socijalnog rada, pa teologija treba da postane »osjetljivijom za ekonomske, društvene, političke probleme čovječanstva, gledajući ih u svjetlu Evandjelja« (t. 13), sa življom svijesti o »implikacijama i socijalnim konsekvencijama pojedine dogme«, i to »ne samo na razini akcije, nego također na razini strogo teološke refleksije« (t. 13). Da bi ispunila »svoju misiju u službi današnje Crkve, teologija mora uspostaviti dodir sa znanostima o čovjeku« (t. 14), i nastojati što brižljivije »odrediti prirodu teološke znanosti u odnosu prema drugim znanostima« (t. 14). Sve to, usprkos teškoćama koje će se morati pojaviti zbog stanovitog »teološkog pluralizma«, u kojem su se »teološke discipline otvorile

novim problemima, novim filozofijama, i novim dostignućima sa strane same znanosti... Jedan od zadataka suvremene teologije jest upravo da povuče legitimne i nužne granice samog pluralizma« (t. 15).

Narav teologije

Teologija mora odgovoriti na »interpelacije koje joj dolaze od današnjeg stupnja kulture, i koje traže da se vjera stavi u psihološki i socijalni kontekst jedne određene epohe, u dodiru s pitanjima i preokupacijama suvremenog čovjeka« (t. 19). Teologija mora uspostaviti »odnos s prirodnim znanostima i sa znanostima o čovjeku«, tako da »u društveno-kulturnim uvjetima, koji su stvoreni na temelju razvoja znanosti o čovjeku i o prirodi, teologija preuzme stanovite rezultate tih znanosti, te vodi računa o mentalitetu i duhu kojima te znanosti služe kao okvir, kao i o interpretacijama što ih čovjek u svakoj generaciji daje sam o sebi« (t. 20). Svakako »u svome istraživanju i o svom radu, teolog ne slijedi neku čisto intelektualnu liniju, on se pokorova zahtjevima vjere, ostvarujući uvijek savršenije svoju egzistencijalnu sjedinjenost s Bogom i svoju životvornu ucijepljenost u Crkvi« (t. 22). Katolički teolog, naime, mora računati s pravom Učiteljstva na autentično tumačenje »poklada vjere, koji je sadržan u Sv. pismu i u Predaji« (t. 21).

Među ostalim funkcijama, spada na današnju teologiju i to da se suoči u svjetlu »evanđeoske poruke« s problemima kao što su ovi: »Nova solidarnost među društvenim klasama i među narodima; oslobođenje od izrabljivanja i alijenacije čovjeka; pobjeda nad gladom, bolestima, analfabetizmom; eliminiranje rata kao sredstva za rješavanje sukobâ među narodima; stvaranje sve prikladnijih oblika ravnoteže u korist mira« (t. 28). U svojim istraživanjima, »mora se teolog, kako bi sretno ispunio svoj zadatak, dati voditi ne samo od Učiteljstva i na osnovu egzegetskih normi, nego također po načelima zdrave filozofije koja prihvaća (touchant) objektivnu vrijednost ljudske spoznaje« (t. 33), koja u osvjetljivanju »misterija spasenja« napreduje »pomoću spekulacije u duhu sv. Tome kao vođe« (t. 34; dekret Optatam totius, br. 16). U teološkoj formaciji budućih svećenika, nastavlja Instrukcija, »neophodna je racionalna refleksija o sadržaju Objave. Ta refleksija odgovara temeljnim pitanjima samog smisla vjere, kao i pitanjima dijaloga sa znanostima i ljudskim kulturama« (t. 39), tražeći odgovore na »probleme što ih danas postavljaju mišljenje i život, bilo na individualnoj ili kolektivnoj razini« (t. 41). Pri tome, mora se uvijek imati na pameti, kad se radi o katoličkom teologu, da »između Objave i Učiteljstva postoji stanovito naravno jedinstvo... koje ne može biti srušeno« (t. 44). Učiteljstvo ima pravo donositi »definitivan sud o usklađenosti između rezultata istraživanja... i Objave prenesene predajom, koju Učiteljstvo čuva, autentično tumači i predlaže vjernicima« (t. 46).

Odnos između teologije i filozofije

»Teologija je u korijenu neovisna o svakom filozofskom sustavu. Ona je dakle slobodna primiti ili odbaciti različite postavke što joj ih daje filozofija u funkciji svog vlastitog istraživanja i svoje refleksije« (t. 50). Međutim, ipak »teologija ne može odbiti kritičku intervenciju, prema kojoj... teži svaka filozofija, ne samo s obzirom na teologiju, nego i s obzirom na vjeru. Ako bi teologija odbijala to naučavanje, ona bi osudila samu sebe na to da ostane neopravdana i neshvaćena u odnosu na različite filozofije« (t. 50). Stav Crkve mora dakle na tom području biti nadahnut usmjerenjem: — ostati »otvorena svakoj filozofiji, bilo staroj ili novoj«, posebno ako se ta u »svojim temeljnim tezama slaže s onim što nam je dano u Objavi«, otkrivajući da »nema nikakve

kontradikcije... između naravnih istina filozofije i vrhunarnih istina vjere« (t. 51). Ne mogu se prihvatiti, međutim, određene filozofije koje su »označene historijskim relativizmom i materijalističkim ili idealističkim imanentizmom« (t. 52).

Odnos prema znanostima o čovjeku i prirodnim znanostima

»Prirodne znanosti, historijske i antropološke« (t. 54), također mogu biti od dragocjene pomoći za teologiju: »Odnos čovjek — Bog nalazi se u središtu ekonomije spasenja, Objava i, dosljedno, teologija jesu za dobro ljudi« (t. 54). U dodiru s prirodnim znanostima, i sama »teologija obogaćuje se temama za razmišljanje, a tu nalazi i garanciju protiv kulturne izolacije, usred svijeta gdje su te znanosti u punom rascvatu te potiču opću zainteresiranost« (t. 54). Ipak, prirodna znanost i teologija zadržavaju vlastitu autonomiju, ukoliko je »predmet teologije iznad područja znanstvenog djelovanja i istraživanja...« (t. 55). Osim toga, »teologija mora voditi računa... o čisto znanstvenim predmetima, kao što su postanak čovjeka i svijeta, pitanja moralnog ili pastoralnog poretka« (t. 55), ukoliko znanosti iznose nešto sigurna s tog područja« (t. 55). Teologija, sa svoje strane, samim prirodnim znanostima može biti od pomoći naglašujući »hijerarhiju vrednota, i bez prestanka pozivajući učenjake da se pridržavaju te hijerarhije, kako bi orijentirali svoj misaoni rad i svoj život u svjetlu božanske Istine« (t. 56). Pozivajući se na konstituciju »Gaudium et Spes«, Instrukcija napominje da II. vat. sabor uporno »poziva teologiju da se usmjeri i na probleme današnje kulture i znanosti, kako bi pridonijela... 'da se kultura uskladi s kršćanstvom'...« (t. 59).

Iz svega toga proizlazi za današnju teologiju težak zadatak, koji se sastoji u tome da »teolozi moraju napisati nešto kao jedno novo poglavlje teološko-pastoralne epistemologije, polazeći od stvarnih dostignuća i pitanja današnjeg vremena, radije negoli od ideja i problema iz prošlosti (t. 60). To je doista »težak posao, zbog složenosti kulturnih i društvenih stanja našeg vremena, ... ali radi se o dužnosti evangelizacije koju teolozi ne mogu izbjeći« (t. 60): pozvani su da rade na ostvarivanju kršćanskog humanizma, za koji vrijedi kao polazišna točka vjerska istina da »milost pretpostavlja i dovršava samu narav, liječeći narav« (t. 61).

U poučavanju teologije dopušta Instrukcija stanoviti teološki »pluralizam« tumačenja, dok se god ta tumačenja mogu uklopiti u objavljeni i predajom preneseni poklad vjere. Stoga: »Crkva može samo žaliti... samovoljni i kaotični pluralizam, koji svjesno upotrebljava filozofske sisteme posve udaljene od vjere, ili rječnike posve različite od rječnika vjere, idući sve do točke da on (pluralizam) čini sve težim, dapače nemogućim, istinsko zajedničko nastojanje (entente) između teologa (t. 66). Stoga i dolazi do »konfuzije u jeziku i idejama«, te do »prekidanja s teološkom tradicijom prošlosti«, što nikako ne može biti smatrano »kao korisno za formaciju budućih svećenika« (t. 66).

S obzirom na sve to, ističe Instrukcija, »nužno je priznati i poštivati ulogu rektora studija... Na njega spada to da u profesorskom zboru podržava živu svijest o nužnosti kompletnog i sintetiziranog studija: s ostalim profesorima (avec les enseignants) on će morati nastojati da predusretne (prevenir)... svaku polarizaciju o nekom aktualnom pitanju, svaku tendenciju zatvaranja u stano-vite moderne teološke pravce s parcijalnim vidicima (npr. teologija razvoja, oslobođenja, itd.)« (t. 71). Za solidnu i kompletnu teološku formaciju budućih svećenika nužno je da profesori teologije stalno ulaze u dodir sa svakodnevnim životom. »Profesori su obligirani da stupe u prikladan dodir s pastoralnom stvarnošću, sa svećenicima u pastvi, s vjernicima, i na poseban način s ljudima druge vjere i kulture« (t. 75). Na taj način moguća je točnija spoznaja o »stvarnim problemima što ih vjeri postavljaju svakodnevni život i znanstveni pro-

gres« (t. 75). Sve bi to trebalo omogućiti studentima teologije da »se bolje pripreme za dijalog s ljudima« (t. 75). To ipak ne smije ići tako daleko, da »teologija bude svedena na neku vrstu filologije ili sociologije religije... te da izgubi s vida svoj vlastiti objekt — Boga« (t. 76).

Orijentacija različitih teoloških disciplina

Teološkim spoznajama treba osigurati »vitalnost i korisnost praktičnog reda preko bližeg dodira s izvorima Objave i sa životom« (t. 78). To vrijedi za svaku pojedinu teološku disciplinu. Sveto pismo tu treba da ostane »trajni temelj, životni i animirajući princip čitave teologije. Profesor biblijskih znanosti mora u ispunjavanju svoje dužnosti spajati (apporter) kompetentnost i savršenu znanstvenu pripremu koju traži važnost te discipline« (t. 79). To mora biti povezano s »dogmatskom i moralnom teologijom, fundamentalkom, s pastoralnom službom i duhovnim životom budućeg svećenika« (t. 83). Profesor Sv. pisma nastojat će uvijek da biblijske teme inkorporira u »teološku sintezu nadahnute Objave po ugledu na Ispovijest katoličke vjere ('Credo') ...« (t. 84). O patristici može se reći slično kao i o Sv. pismu (t. 85), ali — »proučavanje patristike mora pružiti osjećaj kontinuiteta teološke nauke koja se drži temeljnih postavki, i u isto vrijeme (ono mora pružiti) osjećaj relativnosti koja odgovara posebnim aspektima i primjenama« (t. 87).

Što se tiče dogmatske teologije, kako to ističe Instrukcija, prvi je princip sačuvati »kontinuitet vjere« (t. 90), vodeći računa o tome da je »za generacije koje slijede nužno shvaćati vjeru sve potpunije i u sve savršenijem odnosu s potrebama svijeta« (t. 90). To pak uključuje, nastavlja Instrukcija, »zahtjev za aktualno razumijevanje vjere, prihvaćene i ispovijedane u njezinoj cjelini, te stavljene u odnos s novom kulturnom situacijom i, dosljedno, s vlastitom misijom teologije« (t. 90). Zbog toga, onaj tko drži obuku iz dogmatske teologije »mora bez prestanka imati na pameti da Sv. pismo nije samo arsenal dokazâ za potkrijepljivanje neke teze, nego prije svega polazišna točka i izvor nadahnuća za cjelokupnost naučavanja« (t. 92). S druge pak strane, »pod povijesnim i patrističkim aspektom, profesor mora do temelja poznavati rezultate istraživanja i monografijskih studija koje se tiču velikih učitelja kršćanske tradicije« (t. 92). Sa svim time što obuka iz dogmatike mora biti cjelovita, »mora se napraviti pametan izbor temâ, razlikujući ono bitno od nebitnoga. Doista postoji stanovita 'hijerarhija istina katoličke nauke, ukoliko one imaju različit odnos prema temeljima kršćanske vjere' ...« (t. 94).

U vezi s moralkom, Instrukcija naglašava kako treba »unijeti evanđeoski kvasac u cirkulaciju mišljenja, izraza, kulture, običaja, tendencijâ čovječanstva takvog kakvo ono danas živi i ponaša se na površini zemlje...« (t. 95). Ortopraksiju treba najuže povezati s dogmatikom: samo preko povezanosti s dogmatskom teologijom »moći će moralika biti promatrana i tretirana kao prava teološka disciplina... (t. 97). Osim toga, moralna teologija mora voditi računa o »rezultatima prirodnih znanosti i znanosti o čovjeku, kao i o samom ljudskom iskustvu« (t. 99). Međutim, sve to skupa »ne može biti temeljem moralisti, a još manje stvoriti normu moralnosti« (t. 99). Za one koji se spremaju za svećeničku službu treba da moralna teologija posebno bude povezana s pastoralnom: »Ova će stimulirati moraliku za studij problema što ih postavlja životno iskustvo, dok će moralna teologija davati pastoralci radne sheme koje su inspirirane na Božjoj riječi...« (t. 101).

Prema Instrukciji, potrebno je pastoralnoj teologiji »dati... posebnu važnost« (t. 102), ukoliko baš ona »ostaje u dodiru sa stvarnošću, tj. s problemima službe i s rješenjima koja se daju za te probleme u različitim vremenima, posebno danas« (t. 103). Pastoralna »provocira teologiju, posebno moraliku, po-

stavljajući joj probleme... Ona studira praktičnu primjenu teoloških rješenja, vodeći računa o konkretnoj situaciji i poštivajući pluralizam mogućeg izbora, kad se radi o stvarima gdje je taj izbor slobodan« (t. 103).

Instrukcija govori i o fundamentalnoj teologiji. Ta bi imala biti »uvod u dogmatiku«, i to »u kontekstu zahtjevâ razuma, i odnosâ koji postoje između vjere, kulture i velikih religija« (t. 108). Fundamentalna je teologija samo »permanentna dimenzija cijele teologije, jer ova mora odgovoriti na aktualne probleme, koje postavljaju učenici i sredina u kojoj oni žive, te gdje će oni sutra vršiti službu« (t. 108). Danas fundamentalna teologija mora biti »teologija dijaloga i granicâ preko kojih... se ulazi u dodir s povijesnim religijama: hinduizmom, budizmom, islamom; s izražajnim oblicima suvremenog ateizma, posebno s Marxom, Freudom, Nietzscheom; s postojećim formama vjerskog indiferentizma u sekulariziranom svijetu, gdje tehnologija i ekonomske vrednote imaju prvenstvo; sa zahtjevima samih vjernika koji danas u sebi nose nove klice sumnje i poteškoća, postavljajući teologiji i katehezi nova pitanja« (t. 109). Fundamentalna teologija treba »pomoći teologu i pastirima dušâ da svladaju svaki kompleks manje vrijednosti s obzirom na dostignuća kulture, i posebno raznih znanosti« (t. 112).

Nekoliko praktičnih norma

Instrukcija opominje biskupe, biskupske konferencije i upravitelje teoloških škola da imaju na pameti, kako »nema ozbiljne pripreme budućih svećenika bez efikasnog i kvalificiranog profesorskog zbora. Biskupi i upravitelji sjemeništa ne smiju... oklijevati u tome da kandidatima posebno nadarenim za više studije pronađu vrijeme koje je nužno da bi stekli akademske stupnjeve, koje Crkva priznaje« (t. 118). Što se tiče samih profesora, ističe Instrukcija, oni su »vezani za Krista i za Crkvu« (t. 122). Profesori se po dužnosti moraju brinuti za »znanstveno podanašljenje« teologije: »U svojim predavanjima profesor mora pokazati da je on upoznat s najnovijim dostignućima teološkog istraživanja, te da je sposoban njih predočiti, i ocijeniti ih prema pravoj njihovoj vrijednosti« (t. 124). Profesori moraju uspostaviti između sebe »interdisciplinarnu suradnju« (t. 125), ekipno radeći na produblivanju spoznajâ o vjeri »bilo to na području poučavanja, ili na području istraživanja« (t. 125). Profesori moraju, nadalje, uvijek biti usmjereni na pastoralnu svrsishodnost teološke obuke, te zbog toga »ostati u dodiru sa župama i sa svima onima koji rade na stvarima koje će biti područje djelovanja njihovih učenika; na taj će način sami profesori moći bolje shvatiti zahtjeve vremena« (t. 127).

Što se tiče studenata Instrukcija napominje kako oni »treba da se osjećaju suodgovornima za svoju vlastitu teološku formaciju« (t. 128). Zatim ističe kako je pri obuci »jedno aktivnije sudjelovanje učenika zahtjev današnjeg vremena. Taj zahtjev je na liniji boljeg pedagoškog prenošenja znanja (tradition pédagogique), kako se to danas ističe« (t. 128). Instrukcija, u vezi s time, ističe ozbiljnost »potrebne literarne i filozofske pripreme« za teološki studij: »Filozofska formacija ne uključuje samo povijest filozofije, nego osobito organski povezanu refleksiju o svijetu i čovjeku, koja (refleksija) doseže svoju kulminacionu točku u priznavanju osobnog Apsolutnoga« (t. 129). Kod studiranja »teolozi se moraju angažirati na način aktivnog i redovitog prisustvovanja kod predavanja (aux cours)« (t. 131).

Profesori pak moraju biti svjesni toga da »nije moguće ni podučavati ni studirati teologiju kako se to čini za svjetovne znanosti, u kojima se može ostati neutralnim« (t. 131). Profesor mora biti ne samo učitelj, nego »istovremeno svjedok vjere koja je prosvijetlila i preoblikovala njegov život... Zbog toga — važan je osobni kontakt između profesora i studenata... u predavanjima, vježbama ili seminarima, u ličnoj usmjerenosti« (t. 132). Poučavanje u

teološkim disciplinama ne smije se »pomiješati sa znanostima o čovjeku do te mjere da se ono raspline postavši psihologija, sociologija, antropologija, suvremena teologija..., a isto tako ono ne smije ignorirati probleme što ih današnjem čovjeku nameće razvoj znanosti o čovjeku. Ono mora biti ne samo shvaćanje Božje riječi, nego ujedno shvaćanje čovjeka kojemu je upravljena ta Božja riječ, kao i shvaćanje uvjetâ u kojima se ta Riječ sluša« (t. 134). Teologija mora danas o kršćanskim Misterijama govoriti na način da se »spaja... to što su oni u sebi« s »onim što su oni za nas«, naglašava Instrukcija (t. 134).

Zaključak

Na kraju, Instrukcija ponovno ističe kako je nužno »budućim učiteljima vjere osigurati doktrinalnu formaciju na razini sadašnjih potreba. Na taj način, oni će moći *cognoscere quod agunt et imitari quod tractant*« (Conclusion). Njihova teološka formacija mora biti takva da je sposobna učiniti te u njima uzraste »autentična svećenička duhovnost, gdje je istina dovedena u sklad sa zahtjevima pastoralne ljubavi koja mora dalje prenositi vjeru Crkve« (Conclusion). Instrukcija je potpisana od kardinala Garronea, prefekta Kongregacije za katolički odgoj.

Svi smo, eto, čuli što nam kao obavezu u službenom dokumentu na savjest stavlja vrhovna crkvena ustanova za pitanja katoličkog odgoja. Ja bih ovdje, računajući s činjenicom da bez ljubavi među radnicima nema uspjeha ni u samom radu, htio dodati na početku ove školske godine molbu da svi skupa, uz nužnu radnu atmosferu, nastojimo stvoriti u našoj školi društvenu atmosferu međusobnog razumijevanja ili Kristove ljubavi između profesorâ, starješinâ i studenatâ. Pokušat ću obrazložiti što ovdje i sada shvaćam pod riječi »Kristova ljubav«. Bertolt Brecht, u svojoj pripovijesti o Gospodinu Keuneru, postavlja pitanje: »Što Vi činite, kad ljubite nekog čovjeka?« Brecht odgovara: »Stvorim plan o njemu, i nastojim da on njemu bude sličan«. — »Tko? Plan čovjeku?« — »Ne, nego čovjek planu«. Brecht dakle planira čovjeka, i brine se da plan pod svaku cijenu bude izvršen. Na takvoj osnovi, međutim, biva unaprijed opravdan svaki teror u cilju izvršenja plana, kao i svako narušavanje slobode i dostojanstva osobe za volju unaprijed stvorenog plana. — Očito je da »Kristova ljubav« ne može značiti nešto tome slično. Nije li ona možda slična jednoj drugoj koncepciji, onoj — švicarskog pisca Maxa Frischa?! U svojoj pripovijesti o mladiću iz Andore nastupa naime Frisch protiv svakog planiranja čovjeka. Mladić iz Andore je židovskog podrijetla, i uvijek iznova on osjeća posljedice unaprijed stvorene slike o Židovima. Prema toj slici: Židov kod svakog svog djela misli na novac, nema osjećaja za domovinu i nije sposoban za naivno radosnu spontanost prema drugim ljudima. Zbog takve slike, kliširane i unaprijed stvorene, na mladića se svugdje gleda kao na tuđinca. Uvijek tretiran od drugih kao tuđinac, konačno i sâm preuzima ulogu tuđinca, pa stvarno postaje takvim kakvim ga označuju: postaje bezosjećajan, pohlepan za novcem, bez domovinske ljubavi, samoživac, itd. — Suprotno »planiranju čovjeka«, o kojem govori Brecht, ljubiti čovjeka — po Maxu Frischu znači: »Ne stvarati nikakve slike o čovjeku«. Svaka, naime, fiksirana slika čini od čovjeka kliširan predmet, objekt. Čovjek je, međutim, subjekt koji se ne da fiksirati, i viši je od svake moguće slike. Ipak, Frischova čista negacija »ne smiješ stvarati nikakve slike o čovjeku« ne vodi ničemu, ostaje nemoćna i beznadna, neefikasna za praksu. — Brechtova koncepcija »planirane ljubavi« prema čovjeku ugrožava pak dostojanstvo osobe u korist plana: plan je važniji nego čovjek kao osoba. Frischova koncepcija, s druge strane, kao koncepcija »neplaniranja ljubavi« prema čovjeku ugrožava svaki oblik sistematskog rada za sređivanje bilo kojeg problema povezanog s nastojanjem oko poboljšanja čovječjeg života u društvu, a ujedno dozvoljava, radi načelnog isključenja pla-

niranja, svaku zloupotrebu slobode i svaki nered. Ni Frischova koncepcija o neplaniranju ljubavi ne može biti prihvaćena kao varijanta »Kristove ljubavi«.

U vezi sa svim time, sada nam se od sebe nameće pitanje: »Što je činio Krist, kad je on ljubio nekog čovjeka.« — S jedne strane, Krist nije prihvaćao o čovjeku nikakvu fiksiranu sliku, nego je svakom čovjeku — strogo kao pojedincu — ostavljao slobodu odluke za budućnost. Stoga je jeo i s grešnicima, i s carinicima, i s bludnicama. S druge strane, Krist je ipak pravio razne planove i programe. Stoga je svojim učenicima i davao razne zapovijedi i naređenja. U tom smislu mogli bismo Kristovu koncepciju ljubavi prema čovjeku definirati riječima: »Nikakva fiksirana slika — ali uvijek novi, u načelu popravljivi i dopunjivi, plan«. Taj plan nikada ne postaje važniji od čovjeka, niti program ikada mjerodavniji od dostojanstva osobe.

Držim da je svakome jasno gdje se mi, kao svećenici i odgojitelji budućih svećenika, imamo svrstati. Valjda nećemo korigirati Krista?! Stoga će naše znanstveno i pedagoško nastojanje morati na jedan elastičan način povezivati: aktivnost i pasivnost, forsiranje i popuštanje, akomodiranje okolini i asimiliranje okoline, planiranje budućnosti i spontanost osobnog rasta, i sve to skupa — na temelju iskrena i poštena uvjerenja, stvorena prema glasu savjesti.

JEDNA SLIKA IZ LITURGIJSKE PROŠLOSTI

(Liturgijski život u župi Nerežišća na Braču od 16. do 19. st.)

Josip Franulić

Pleni sunt omnes libri, plenae sapientium voces, plena exemplorum vetustas; quae iacerent in tenebris omnia, nisi literarum lumen accederet (CICERO, Pro Archia poeta, c. 14).

Prvorazredni izvori za crkvenu povijest pojedinih župa svakako su zapisnici učinjeni prigodom biskupskih vizitacija. Bogati su mnoštvom podataka koji se samo u njima mogu naći: o crkvama i njihovom izgledu, o životu i vladanju svećenika i klerika, o bogoštovlju, vjeronauku, bratovštinama, vjernicima, školstvu... Podaci što se iznose u ovom prikazu isključivo se temelje na zapisnicima vizitacija župe Nerežišća na Braču u razdoblju od 1585. do 1928. godine. Doista, u obrađivanju ove teme naglašen je lokalni momenat. Međutim, liturgijski je život bio uglavnom isti u našim krajevima, posebno u hvarskoj biskupiji. Stoga se ovo, što je napisano, može primijeniti u širim razmjerima.

Ne možemo imati cjelovitu sliku kako je u Nerežišćima izgledalo bogoštovlje prije Tridentskog sabora. Samo neke pojedinosti možemo doznati iz vizitacije apost. vizitatora A. Valiera 1579. godine. Tada je u crkvi bio stari obrednik pisan rukom, a krsna voda blagoslivljala se svaki put prigodom krštenja, kako je bio običaj na Braču.¹ Poslije pričesti davalo se puku neposvećeno vino za purifikaciju pa vizitator naređuje da posuda, koja se rabi u tu svrhu, bude staklena i dolična. To nije lokalna pojava, nego općenit običaj već u 13. st. Kad je napuštena pričest pod prilikom vina, počelo se prakticirati davanje neposvećenog vina kao ablucija, da ne bi među zubima ostala koja čestica hostije.

¹ Vallerova vizitacija, str. 157. (Sve vizitacije, odnosno zapisnici vizitacija, koje se ovdje navode, nalaze se u Biskupskom arhivu u Hvaru). Rimski obrednik Pavla V. iz 1614. g. traži da voda za krštenje bude blagoslovljena na Veliku subotu ili na vigiliju Duhova. (nasl. II, gl. I, t. 5). Obnovljeni red krštenja od 1969. g. veli: »Poželjno je da se izvan uskrsnog vremena voda blagoslovi za svako krštenje napose.« (Opće napomene, III, 21).